

Heidi Marie Kriznik

POLAKKFORMIDLING.NO

- Herr Wojtaszek og jeg

ILLUSTRASJON: TORA NORDBERG/SVOVEL.NO

DET HELE STARTA MED EN LITEN ANNONSE i Aftenposten: *Vi formidler billige polakker.* Jeg forestilte meg polske arbeidere samla i store lagerhaller hvor de ble henta og kjørt på lastepaletten til dagens arbeidssted, dagens dyst: Vi bringer polakken dit de måtte ønske.

Til byggeplassen? Jor det, jordbæråkeren?

Og hvordan ville det være å si: Vi formidler billige damer? Billige jøder?

Vi oppfatter gjennom forskjeller, og takket være forskjellene tar verden form foran øya på oss.

Jeg er ingen polakk. På ingen måte polakk. Men jeg kan kjøpe en polakk.

Jordbæråkeren I

Jeg snakka med en bekjent jeg visste hadde pussa opp kåken og hatt polske håndverkere i flere omganger. Vi hadde ikke greid oss uten polakkene med det omfanget av bygginga det er i Norge nå, sa Kåre.

Kåre hadde tatt kontakt med håndverkerne via en annonse for polakkformidling.

Jeg trodde det var nordmenn som rykka inn annonsen med formuleringa *Billige polakker.* Det viste seg å være polakkene selv. Trodde jeg

”

Jeg er ingen polakk. På ingen måte polakk.
Men jeg kan kjøpe en polakk

”

umiddelbart at det var nordmenn fordi jeg automatisk tenker at det er vi som er utbytterne?

I 2006 var en gjennomsnittlig månedslønn i Polen 2100 zloty.¹ Med dagens kurs er det litt under 5000 kroner. Men ifølge Fafo-rapporten *Arbeids og levekår blant polakker i Oslo*, var gjennomsnittslønna lavere for de polakkene som er i Oslo nå.² I rapporten oppgis siste polske lønning for dem til å ha vært rundt 3600 kroner i måneden for menn, og 2600 kroner i gjennomsnitt for kvinner, før de reiste til Oslo. Den lave lønna fungerte som et dytt. Og mulighetene for jobb i Norge var en avgjørende faktor for å dra.

På befaringa av Kåres leilighet ble det gjort avtale om omfang, pris og oppstart av arbeidet. Første arbeidsdag dukka det opp en annen enn den polske mannen Kåre hadde avtalt med, det var han som skulle ta arbeidet. Oppussingsarbeidet var stort og tok tid, og min bekjente inviterte håndver-

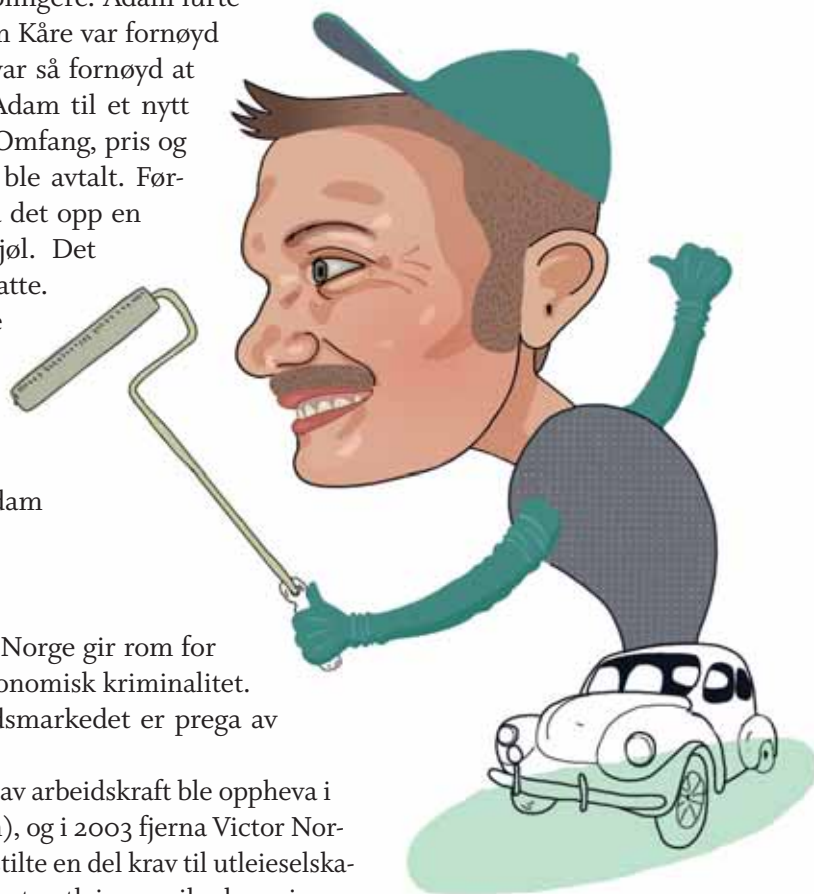
keren på middag. Familien til Adam var i Polen. Adam og Kåre kom godt ut av det med hverandre. Det ble flere middager. En gang kom de inn på arbeidsforholdene, og da kom det fram at Adam bare fikk en tredjedel av prisen som opprinnelig var avtalt, mens polakkformidleren fikk to tredjedeler. Dette gjorde Kåre opprørt, så da det avtalte arbeidet var avslutta men mer gjensto, hyrte han inn Adam direkte uten å gå om polakkformidleren. Adam fikk tre ganger mer i lønn. Han gjorde et godt arbeid og begge parter var fornøyd. Kåre hjalp Adam å registrere seg offentlig for å kunne betale skatter og avgifter, og anbefalte håndverker Adam til andre, som igjen anbefalte Adam videre. Sønnen til Adam kom over, og sammen fikk de to noen bra jobber.

Ei tid etter traff Kåre på Adam. Adam hadde fått seg egen firmabil, og i Hiacen satt fire andre. Det var Adams ansatte. Adam hadde slått seg opp. Men Adam sa at de snart ville bli utkonkurrert av litauere som arbeider svart og er billigere. Adam lurte i neste omgang på om Kåre var fornøyd med arbeidet, Kåre var så fornøyd at han ønska å bruke Adam til et nytt oppussingsprosjekt. Omfang, pris og oppstart av arbeidet ble avtalt. Første arbeidsdag dukka det opp en annen enn Adam sjøl. Det var en av Adams ansatte. Under en påfølgende middag med håndverkeren Krzysztof, kom det fram at han fikk en tredjedel av avtalt pris, mens Adam fikk to tredjedeler.

Faktajordet I

De liberale reglene i Norge gir rom for sosial dumping og økonomisk kriminalitet. En stor del av arbeidsmarkedet er preget av svart økonomi.³

Forbud mot utleie av arbeidskraft ble oppheva i 2000 («Blålid»-loven), og i 2003 fjerna Victor Norman en forskrift som stilte en del krav til utleieselskaper. Etter det eksploderte utleie- og vikarbransjen.

Norske arbeidsgivere og kjøpere av tjenester tjener på det illegale arbeidsmarkedet: Prisene presses ned.

Fafo-rapporten viser at bare 17 prosent av de polske arbeiderne i bygningsbransjen i Oslo får over 110 kroner timen, mens 41 prosent har en timebetaling på mellom 70 og 90 kroner.

Jo, jeg er støtt. Over polakkformidlinga. Over formuleringa «Billig arbeidskraft». Og over det jeg opplever er å framstille mennesker som varer. Hva gjør det med oss å lese formuleringer som billige polakker? Tenker vi annerledes om mennesker fremstilt på den måten? Og har vi allerede beskytta oss når vi snakker om polsk arbeidskraft – framfor å si mennesker fra Polen?

Jordbæråkeren II

Jeg er på ingen måte polsk. Jeg skreiv ei bok om en mann som reiste fra Polen til Norge. Jeg reiste aldri til Polen. Jeg leste polsk litteratur. Og skreiv om Herr Wojtaszek.

Jeg forgapte meg i den overraskende bronsemedaljen Polen fikk i fotball-VM i 1982 og ble rørt over en fotballstadion dekt med roser og bannere med skrifta:

Solidarność, og Pave Johannes Paul 2 som sa: Av alle uviktige ting, er fotball den viktigste.

Jeg levde meg så inn i disse tinga, og må ha prata med sånn en glød om det og Herr Wojtaszek – romanens far, at rikskringkastinga trudde de hørte meg si at det var min far jeg skreiv om, at jeg var halvt polsk. For da romanen *Applaus* skulle oversettes til svensk, og den svenske forleggeren leste referatet fra et radiointervju i Kulturbeitet, fant han der at jeg hadde sagt jeg var halvt polsk. Til rikskringkastings forsvar prata jeg nok hulter til bulter, men jeg sa aldri at faren min var polsk. På baksida av *Applåder* står det:

«Hennes polske pappa». Fiksjonen var til de grader skapt at det ble skrevet «Som dog i cancer» om min biologiske pappa som ikke hadde kreft og som ennå ikke var død. Men det er en annen side av saken.

Men alt dette har igjen ført til at jeg på et merkelig vis føler meg litt polsk.

Som om jeg er tatt av fiksjonen.

«Og nå er jeg støtt på vegne av herr Wojtaszek.

«Er noe nødt til å være nær meg for at jeg skal ha et ønske om å forstå eller ta det i forsvar?»

Faktajordet II

Fafo-rapporten viser at drøyt halvparten av de polske arbeiderne mener at norske arbeidsgivere forskjellsbehandler polakker.

De polske arbeiderne har lange arbeidsdager, og er ikke nødvendigvis bosatt i bygninger registrert for boligformål. Noe som flere ganger er blitt slått opp i avisene. Dagbladet skreiv i mars i år om 70 polakker og baltere som bodde i små brakker på Oslokaia. Plaga av rotter, og under kummerlige forhold, måtte de likevel betale en skyhøy kvadratmeterpris. Ansvarlig for plasseringa var Adecco, verdens største bemanningsbyrå.

De polske arbeiderne mangler kjennskap til regler og rettigheter. Av de som kjenner til disse rettighetene, ønsker mange å ha en norsk jobb med norske avtaler.

Jordbæråkeren III

I begynnelsen av mars måned 1957 reiste far fra Polen og landsbyen Rokitno med de små murhusa, parsellene med sukkerbete og lukta av kull. Det var tidlig om morgenen og regn i lufta. Far gikk langs ei elv og forbi kirka han hadde besøkt hver søndag, han gikk og gikk til han kom ut av Rokitno, og så stilte han seg opp på utfartsveien og haika. Far fikk haik med en bonde som kjørte han gjennom landsdelen Zamojszczyzna, gjennom de vidstrakte korn- og maisåkrene, til Warszawa. Der møtte far flere som var der i samme ærend som han: å skaffe seg jobb. Polen var sosialistisk og arbeidsledighet var forbeholdt kapitalistiske land, men lønningene var så lave at mange måtte ha flere jobber. (Utdrag fra *Applaus*)

Herr Wojtaszek, pappaen i min roman, er en underbetalt polsk arbeider. Han drikker. Han jobber på sirkus, og på sirkuset er det også andre drikkfeldige, dårlig betalte polakker. Etter at Herr Wojtaszek slutter på sirkuset, tar han seg svart arbeid.

Forestillingene er lagt ut, fordommene og generaliseringene opprettholdt. Fiksjonen er skapt.

Jeg har, inntil arbeidet med denne artikkelen, aldri vært i Polen.

Jeg har bare tatt utgangspunkt i mine forestillinger. Og fordypa meg i polske reisebrosjyrer bestilt fra den polske ambassaden i Oslo.

Jeg trur jeg blir nødt til å dra.

Oslo – Kraków

Far gikk fram og tilbake på havneområdet, det var varemangel og svar-temarked med sigaretter, poteter, nylonstrømper og veksling av utenlandske penger som kunne gjøre 200 zloty til 1000 zloty. Far kjøpte seg et par kartonger med sigaretter (...) Mannskapet ville gjerne ha sigarettene til far, men de ville ikke ta han med seg over Østersjøen. Da alle båtene var prøvd, satte far seg ned på kaikanten. (...) Han satt sånn ganske lenge. Skjønt det er bare noe jeg kan forestille meg: far som sitter på kaia og følger med på krusningene i sjøen og løfter blikket og ser dit Oder går ut i Østersjøen. (Utdrag fra *Applaus*)

Jeg skal den andre veien. Jeg sitter på 37-bussen og dingler med beina. Bussen passerer den katolske St. Olavskirka. Det holdes messe for åpne dører, kirka er så full at folk og barnevogner må stå utafør. De som har gått eller kjørt opp Ullevålsveien i Oslo en helgedag, har sett det. Jeg vil tro at en stor del av de som fyller kirka, er polakker. 90 % av den polske befolkninga er katolikker. Og ei polsk mor jeg snakka med, sa nettopp det, hvor ille det var at de ikke fikk plass i kirka når de gikk i messe. De var blitt så mange, sa hun.

Ifølge Statistisk Sentralbyrå er det rundt 46 000 polakker i Norge, men den polske ambassaden anslår at det er 140 000.⁵ Mange kommer som såkalt tjenesteytere og blir ikke registrert som innvandrere. Omfanget har økt kraf-

” Bare en av fire renholdsarbeidere betaler skatt. Med andre ord: Vi betaler svart ”

tig etter EU-utvidelsen i 2004. For eksempel forventa Storbritannia rundt 15 000 arbeidsinnvandrere, men det har kommet mer enn 600 000 polakker.⁶

Motivet for østutvidelsen var å skape dynamikk i arbeids- og tjenestemarkedet. Mest sannsynlig er konsekvensen at lønningene blir lavere. Innvandringa til Norge har økt med 30 prosent på ett år.⁷ Norge har mer enn dobbelt så mange arbeidsinnvandrere som Sverige, Danmark og Finland til sammen. Den viktigste grunnen sies å være det liberale regelverket, og at det er lett å starte opp bemanningsselskap i Norge.

Dessuten er det hovedsakelig sånn at et selskap godkjent i ett land blir godkjent i resten av EU/EØS.⁸

Polakker utgjør den største enkeltgruppa av innvandrere som kom til Norge i fjor. Deretter kommer svenske og tyske.

Det med svenskene merker jeg på 7-eleven på Oslo S, der jeg kjøper en kaffe: Tjänare, hej og tack. Svenskene jobber i kiosker, kaffebarer, restauranter, sykehus og på posten. Hvor er tyskerne?

Polakkene er på bygningsplassen, eller de vasker hjemmene våre. Ifølge Fafo-rapporten jobber nesten alle de polske mennene i Oslo i byggebransjen. Blant kvinnene jobber tre av fire med renhold knytta opp mot den private husholdningen. Flesteparten av disse kvinnene er uten rettigheter som sykefravær eller trygdeytelser. For bare en av fire renholdsarbeidere betales skatt. Med andre ord: Vi betaler svart.

De polske kvinnene som ikke har ikke lovlig arbeid i Norge, og derfor heller ikke lovlig opphold, er avhengige av mellommenn for å skaffe jobber. Flertallet av de polske kvinnene i Oslo er undersysselsatt og ønsker seg full stilling.

Jeg snakka med ei polsk kvinne som har bodd i Oslo i tolv år. Hun sa det var vanskelig i starten fordi hun verken fikk jobb eller venner. Hun reiste tilbake til Polen til tross for at mannen hennes var her. Men det ble heller ikke godt, de hadde barn, og det kjentes ikke bra å splitte familien. Så hun dro tilbake, og sønnen hennes begynte på norsk skole etter bare en måned i mottaksklasse. Han forsto ikke språket, han gråt morgen og kveld, og mora trodde aldri det skulle gå. Men så fikk sønnen venner, slutta å gråte og gikk frivillig på skolen. Det samme gjaldt sønnen til venninna hennes. Ingen av mødrene opplevde at barna deres ble forskjellsbehandla på skolen, men de var redde for ryktet. At økningen av «polske i Norge som ikke ville godt», som hun uttrykte det, ville ødelegge for de andre.

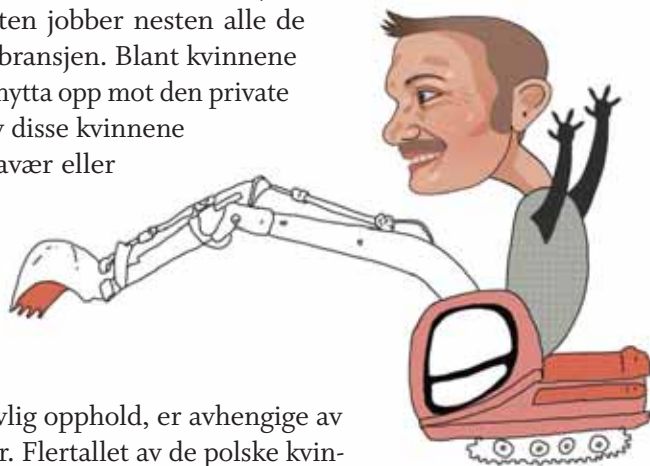
Sannsynligvis er integreringa mindre smertefull for en hvit arbeider enn en mørk. Dessuten liker jo nordmenn folk som er opptatt av å tjene penger og komme seg opp og fram. Og det kan vel polakkene sies å gjøre?

Og så skal de jo hjem igjen.

Flertallet av de polske arbeiderne regner med å flytte tilbake til Polen, men vet ikke når det blir, eller for å si det på en annen måte: De drar når de har tjent og spart opp nok penger.

Ifølge Fafo-rapporten er det de som planlegger å bli som føler seg mest diskriminert. Til tross for at de har «riktig» farge.

Nylig overvar jeg et malekurs for barn: Et titalls femteklassinger malte

og øvde seg på å blande farger. I klassen var det barn av flere nasjonaliteter. En av dem hadde blanda opp en ny farge og sa stolt: Se, jeg har fått til hudfarge! Jeg reagerte ikke. Jeg tok det som en selvfølge at han hadde rett. Hudfarge er hudfarge. Fargen var rosaaktig. Hvordan kan du si at den er hudfarge? spør læreren, hva slags farge har du på huden? Og gutten ser på sin egen hud, den er mørkebrun. Hvordan kan du si at den fargen du

”

Noen ting er så satt i oppfatninga vår, at vi knapt reagerer. Som forestillingene om den typiske polakk?

”

har blanda er hudfarge? sier læreren. Fordi det er den mest vanlige, svarer gutten. Det er ikke sant, det er flest mennesker som har den hudfargen du har, svarer læreren. Det gjør gutten i stuss. Men han sier ikke noe, han blander en ny farge.

Noen ting er så satt i oppfatninga vår, at vi knapt reagerer.

Som forestillingene om den typiske polakk? Og jeg sitter i glasshus.

Jeg drikker kaffe og tar flytoget.

I taxfree'n på Gardermoen er jeg godt i gang med mine forestillinger. Han som står foran meg i køen er polakk, hun i kassa spør om endestasjonen er Kraków eller om han skal videre, for i så fall må flasken med Sheridan-likør forsegles. I min iver etter å oppdage noe, får jeg den banale tanken: Så det er vanlig blant polakkene å drikke likør? Ikke vodka?

Generaliseringer oppstår fort. Men det er utilbørlig å generalisere, er det ikke? Men det er kanskje forskjellene, forskyvningene og erstatningene som gjør at vi kan se oss selv utenfra?

Da jeg en gang nevnte for ei polsk jente at navnet mitt hadde slovensk opprinnelse, sa hun: Å, ja – dere slovenere kommer jo alltid til Polen for å kjøpe billig krystall.

Nå kjøper jeg en dyr krem på tilbud og røyk til søstera mi som tror at røyken i Polen ikke er den samme som her, at den de har der er «fake» Marlboro.

Valutaautomaten jeg stanser ved, har fire valg: dollar, pund, euro; og polske zloty. Polen skulle etter planen gå over til Euro neste år, men på grunn av den høye utenlandsgjelda blir det sannsynligvis utsatt enda noen år.

Jeg går igjennom nok en passkontroll, den helt innerst, og der inne er det bare en liten kafé. Ved gate'n sitter fire polske menn og drikker øl. Det er ikke lite de har drukket.

Inne på flyet legger jeg merke til en polsk mann som ligner på faren min. Faren min er ikke polsk. Faren min er død. Men fiksjonen lever.

Jeg følger med på den polske faren som ligner min far, eller romanens far?

Alt blander seg så lett sammen. Min far var så tynn, det er denne også.

Fars ansikt har mange linjer, og dypest er de som går på hver side av nesa og ned til munnen. Da jeg var liten og satt helt inntil han, fulgte jeg de linjene med pekefingeren. Far sa det kilte. (Utdrag fra *Applaus*)

Min polske far rører verken tørt eller vått, han rister på hue til betjeninga som spør om han vil ha noe, og vender på ny ansiktet mot vinduet. Når kapteinen gir beskjed om at flyet går inn for landing, smiler min polakk. Han gleder seg til kone og barn, tenker jeg. Men når flydørene åpner, blir han sittende. Alle spaserer forbi, han sitter der litt fortumla, og jeg kan jo ikke bare bli sittende, jeg heller, og kanskje er fyren en snåling? Så han ikke sånn ut?

Jo, kanskje.

Jeg ville han skulle ligne min romanheldt.

Dag Solstad hadde kanskje sin polske helt i forfatteren Gombrowicz. Er Tomasz Sokolowski, den polske midtbanespilleren på Lyn, en helt? Og er han i så fall en polsk helt – eller norsk? Er polske Sebastian Mila en helt på fotballaget VIF? Nepe. For han har scora bare en gang, og det på straffekonkurranse, i en treningskamp.

I min ungdom var Alex et popidol, jeg visste hun var polsk. Tenkte jeg på det som eksotisk? Jeg tror kanskje det.

Mange omfavner Nina Witoszek. Witoszek har uttrykt at hun kjenner seg knebla i norsk offentlighet, men i januar i år, i en undersøkelse foretatt for Morgenbladet over hvem som er de mest synlige professorene i norske medier, kom det frem at Witoszek er den tredje mest siterte kvinnen.

Stor plass har vært via Witoszeks islamkritikk og uforbeholdne støtte til dem som offentliggjorde Muhammed-tegningene. Witoszek har sammenligna vestlige intellektuelles passivitet ovafor islamismen med den passivitet tyske intellektuelle viste ovafor Hitler ...

I Knut Olav Åmås' bok *Verdien av uenighet* deler han meningsyttrere inn i kategorier som konformister og dissidenter, der dissidentkategorien fremstår som de virkelig intellektuelle.⁹ Åmås trekker frem Witoszek som eksempel på det, og det fordi hun går motstrøms meninger og holdninger. Men har en uttalelse automatisk høyere intellektuell verdi fordi den bryter med andres?

Og for øvrig er Witoszek mer medstrøms enn Åmås ser ut til å tro.

For Witoszek er godt plassert blant et flertall av den norske befolkninga. Ifølge Integrerings- og mangfolddirektoratets Integreringsbarometer, øker andelen av dem som krysser av for «Jeg er mer mistenksom mot personer med muslimsk tro».¹⁰

Witoszek føler seg stempla og satt i bås i den offentlige debatten. Men hvis det er noen trøst, er det en følelse hun deler med svært mange av Norges muslimer. Kanskje Wisława Szymborska, som fikk Nobelprisen i litteratur i 1996, kan bli min polske helt?

SALME

Hvor utette er ikke de menneskelige staters
grenser!
Hvor mange skyer glir ikke ustraffet over dem,
hvor mye ørkensand blåser ikke fra land til land,
hvor mange steiner ruller ikke
til annen manns grunn
i utfordrende sprang ned en bergvegg!
Trenger jeg å nevne fuglen der den flyr etter
en annen,
eller nettopp setter seg på en forlatt grensebom?
Bare en spurv, la gå – men stjerten er alt
utenlands,
skjønt nebbet innenriks. Dessuten
som den vrikker på seg!
Av et utall insekter nøyer jeg meg med mauren,
når den mellom grensevaktens
venstre og høyre støvel
på spørsmålet «Hvorfra? Hvor hen?»
blir svar skyldig.
Å, hvordan registrere alt dette samtidige rot
på samtlige kontinenter!
For smugler ikke ligusteren fra den motsatte bredd
for hundretusende gang et blad over elven?
Og krenker ikke blekksprutens frekke fangarmer
territorialfarvannets uantastelighet?
Kan det overhodet kalles et minimum av orden
når selv ikke stjernene lar seg arrangere
så man klart kan se hvilke som lyser for hvem?
Og så denne vemmelige drivende tåken!
Og støvet i virvlende fyk over hele steppen,

som om ikke den var delt på midten!
Og stemmene, båret på luftens lydige bølger:
lokkende pip og talende klukk!
Bare det menneskelige kan være virkelig
fremmed.
Resten er blandingskog, muldvarparbeid og vind.¹¹

Jeg står i ankomsthallen på Kraków Balice og venter på bagasjen. Jeg ser fra mobilen til bagasjebåndet og tilbake til mobilen igjen. Rett før jeg dro konka mobilen min ut og jeg måtte ha en ny. Nå funker ikke den nye. Det er noe med det polske nettet, tenker jeg. Så tenker jeg: Kanskje er det meg, noe jeg har gjort som gjør at den ikke virker. Eller så er det de unge gutta der jeg kjøpte den som har gitt meg feil abonnement. I drosja er jeg mest opptatt av å få mobilen til å virke, men jeg registrerer små murhus langs veien, sånne jeg skreiv om i romanen min. Drosjesjåføren forteller meg hvor langt det er til sentrum og hva det er vi ser rundt oss. Jeg nikker, halvveis til stede. Blir klar over hvordan jeg fremtrer og tar meg sammen, legger mobilen i lomma. Jeg ser meg omkring. Jeg nikker til det drosjesjåføren sier, selv om jeg ikke forstår alt sammen. Husene har små hageparseller. Kanskje dyrker de rødbeter der?

Det første som slår meg i det vi kjører inn i byen, er en stor reklameplakat for Cubus. Etter at jeg har innkvartert meg i den private leiligheten jeg låner, tar jeg meg en rekognoseringsstur. Det første jeg støter på er kjøpesenteret Galeria Krakowska. Her er alle de store varekjedene. Og enda flere enn hjemme.

Hva forestilte jeg meg egentlig? Jo, det er pinlig, men jeg trodde ikke det var helt sånn, og det enda det er lenge sia Polen kvitta seg med kommuniststyret, så lenge sia som 1989, og jeg veit jo at noe av det første som kom fra vesten til Moskva etter Sovjetunionens fall, var ei McDonalds-sjappe. Ja, jeg innrømmer at jeg trodde det skulle være mer nedslitt og «øst- prega».

Jeg passerer flere vakre bygg, og i et av dem holder Adecco til, verdens største bemanningsbyrå som plasserer arbeidere i små brakker.

Det summer i stemmer, vrimler av butikker, turister og nyrike russere.

Jeg kommer seint hjem, lyset i portrommet har gått og jeg skvetter i det portromsdøra smeller igjen. Tre menn står i portrommet og røyker. Det er mørkt og jeg sliter med nøkkelen til neste dør, der jeg skal inn. Bak meg står de tre mennene. Jeg tar meg i å tenke på en dokumentar jeg så rett før jeg dro, om passforfalsking blant hardbarka polske kriminelle. Rett etter kommer den ene mannen bort, og låser døra opp for meg – med sin egen nøkkel. Ja, opp trappene til fjerde har jeg en flau smak i munnen.

Neste dag oppsøker jeg det opprinnelige, det som passer til mine forestillinger om det opprinnelige: Melkebaren Pod Temida – en av Krakóws få gjenværende sosialist-billigmat-steder. Den ligner ei fabrikk-kantine. Menyen på veggen er på polsk. Køen er lang, og jeg har god tid til å studere

” Alt blandes. Språk og land og folk flytter på seg. Men noe består. Eller går i retur ”

menyen nøye. Ved hjelp av min mangelfulle russisk fra Forsøks-gymnaset i Oslo og researchen på polsk mat under skrivinga av *Applaus*, greier jeg å bestille både bigos, pillmenni og pieroger når jeg kommer fram til disken. Jeg betaler ved neste disk, og får maten servert på et plastbrett. Jeg finner meg et respatexbord, og setter meg. Taket og veggene er lysegrønne. På brettet mitt med mat står det AB maskin, og Saab – hele brettet er dekt av reklamerubrikker på svensk! Jeg ser meg rundt, men det er ikke så godt å vite hva som står på de andres. Rundt meg snakkes det polsk. Brettet er dekt av svenske ord.

Alt blandes. Språk og land og folk flytter på seg. Men noe består. Eller går i retur.

Den polske presidenten Lech Kaczyński og hans tvillingbror, statsminister Jaroslaw, vedtok en lov der de krever at alle som har vært ansatt i sentrale stillinger i det offentlige (som lærere, advokater, rektorer, journalister) født før 1972, må fylle ut et skjema og svare på følgende spørsmål: «Har du bevisst og i det skjulte samarbeidet med den forhenværende, kommunistiske sikkerhetstjenesten?» Dersom det kommer fram at det har vært et samarbeid, risikerer man å miste jobben. Blir det bevist at man har løyet, risikerer man å miste profesjonen sin i ti år.¹²

Denne loven gagnar neppe yttringsfriheten, eller mediernes uavhengighet.

Og Polens forfatningsdomstol kunngjorde at svartelista som brødrene ønsker å lage, er i strid med den polske grunnloven. Kaczyńskibrødrene svarte med å så tvil om domstolens troverdighet og innleda en granskning av dommernes fortid!

I tillegg har den polske trepartiregjeringa kommet med utkast til en lov der enhver person som fremstår som homofil på skoler eller universitet, skal kunne få bot eller miste jobben.

Jeg drikker pivo, øl. Hva annet kan jeg gjøre. For hva er hva, og hva var det egentlig jeg ville se? Jeg ville se noe som kunne fortelle meg noe mer om oss og dem, om de der hjemme, og her borte, om EU og EØS, og Europa, men alt flyter. Er det sånn de regjerende tvillingbrødrene tenker også? At alt flyter og så blir deres motsvar å «få orden på moralen»? Men arbeidsledigheten?

Arbeidsledigheten i Polen er 14 prosent.¹³ Tenker kanskje brødrene Kaczyński at det er bra for økonomien at arbeidsledige polakker reiser og skaffer seg penger ute som de bringer tilbake og investerer i Polen?

Vel.

I 2005 var BNP per innbygger i Polen knapt halvparten (49,8 prosent) av nivået i EU, noe som plasserer Polen blant de fattigste EU-landa. Den økonomiske veksten i Polen har også vært beskjeden sammenligna med de andre nye medlemslanda.¹⁴

Polen er sjettestørst av samtlige EU-land, og har den høyeste ledigheten av alle.

Polakkene trenger oss som vi trenger dem til vår oppussing – og byggevirkosomhet. Men ikke bare byggevirkosomheten. Spørsmålet om hvem som

” Hva tenker polakkene om oss nordmenn?
At sånn som vi pusser opp, burde vi i hvert fall
ha nok penger til å gi en anstendig lønn til dem
som arbeider for oss? ”

skal ta vare på våre gamle, er også en medvirkende årsak til at halvparten av den norske befolkninga tviler på at Norge vil ha tilstrekkelig arbeidskraft i 2030, og at en økt andel mener at Norge trenger arbeidsinnvandring fra land utenfor Europa.¹⁵

I Polen har det begynt å bli et problem at landet tømmes for håndverkere, derfor reiser mange ukrainske og litauiske håndverkere dit for å jobbe.

Hva tenker polakkene om oss nordmenn? At sånn som vi pusser opp, burde vi i hvert fall ha nok penger til å gi en anstendig lønn til dem som arbeider for oss?

HEIDI MARIE KRIZNIK
FØDT 1970
FORFATTER

Krakow – Oslo

Flytoget tar en halvtime og koster fire zloty, det er i underkant av 10 kroner. Det er andre nordmenn enn meg i kupeen. De har handleposer. Mange. Flyplassen blir ofte kalt Jana Pawła II etter Pave Johannes Paul den andre. Offisielt er det Kraków-Balice.

En ung polsk kvinne følger mannen sin mot sikkerhetssjekken så langt hun kan, til hun må slippe hånda hans. Mannen sender sms, kvinnen leser meldinga, taster en i retur, og gråter. De kan fortsatt se hverandre. Jeg ser fra den ene til den andre, fram og tilbake, venstre høyre. Og tenker på statistikken jeg leste i Fafo-rapporten, at de fleste polske mennene i Oslo har sine partnere i Polen. Og at en tredjedel har barn, men bare syv prosent har barna med seg til i Norge.

Den polske kvinnen gråter. Mannen snur seg rundt og ser i den retninga hun står, selv om han ikke kan se henne lenger. Så går han inn og gjennom sikkerhetssjekken, og blir borte. Kvinnen gjør ingen forsøk på å skjule gråten. Jeg står og ser, glør rettere sagt, jeg glør, og gråter. Jeg også.

Og hvem er jeg? Jeg er ikke polakk.

Da faren min kom til Norge første gangen i mars måned, 1957, og så isen i Oslofjorden, fikk han lyst til å snu. Det at han fikk lyst til å snu den gangen, gjentok han ofte.

Faren min hadde i perioder tre jobber fordi lønna han fikk var så dårlig. Mora mi sto og rørte i grytene med middagsmat til langt på kveld. Da faren min omsider kom hjem, var mora mi trøtt og iblant sur. Det var sikkert faren min også, men det han som oftest sa til mora mi var: Det er vel bra jeg har jobb?

Det tar 2 timer og 10 min å fly til Polen. Det er ingenting. ●

NOTER

- 1 Best of Krakow, Lonely Planet, 2006.
- 2 *Arbeids og levevilkår blant polakker i Oslo*, FAFO, desember 2006.
- 3 Bøye Ullmann: «Tjenestedirektiv og arbeidsliv», Klassekampen 28.2.07.
- 5 Ibid.
- 6 Ibid.
- 7 Statistisk sentralbyrå 2007.
- 8 EUs tjenestedirektiv Artikkel 16.2 forhindrer EU/EØS-land å stille krav til sertifisering eller autorisasjon. Med unntak. To saker der svensk fagbevegelse har forsøkt å stanse firma som vil ansette lavtlønnede østeuropeere har vært oppe for EF-domstolen, generaladvokaten kom da med en uttalelse som støtter fagbevegelsen. Det er vertskapetets regler som skal gjelde.
- 9 Knut Olav Åmås: Verdien av uenighet. Debatt og dissens i Norge, Kagge forlag 2007.
- 10 Integreringsbarometeret 2006, Rapport fra Integrering og mangfoldsdirektoratet (IMDI), mai 2007.
- 11 Wisława Szymborska, fra samlinga *Start tall*, gjengitt i *Utsikt med et sandkorn*, Solum forlag, Oslo 1996.
- 12 Ignacio Ramonet: «Antikommunistisk utrensning», *Le Monde Diplomatique*, april 2007.
- 13 Landrapport fra Fafo Østforum. <http://www.faf.no/Østforum/Kunnskapsbase/Publikasjoner/Østforum/publikasjoner/LR-polen.htm>, 2.7.2007.
- 14 Ibid.
- 15 Integreringsbarometeret 2006, Rapport fra Integrering og mangfoldsdirektoratet (IMDI), mai 2007.